

Biodiverzitet

sreda, 27. jun 2018.

foto: Alina P. Vojvodinske

Bogatstvo, jednakost i različitost na planeti Zemlji

Prema istraživanjima Evropske agencije za životnu sredinu većina stanovnika Evropske unije je čula za reč biodiverzitet, ali samo 35 odsto njih je reklo da zna šta biodiverzitet znači.

Biološka raznovrsnost (biodiverzitet) jeste sveukupnost gena, vrsta i ekosistema na Zemlji ili nekom jasno određenom području.

Gledano očima deteta biodiverzitet je meda, žirafa, banana, delfin, jagoda, dinosaur, školjka. Gledano očima naučnika u bioindustriji biodiverzitet je genetska modifikacija organizama, promena vrsta, prilagođavanje živog sveta potrebama čoveka.

Gledano očima seljaka biodiverzitet su njegove šume, njegove livade, stare rase goveda, njive i voćnjaci. Gledano očima političara biodiverzitet je novi zakon, nova međunarodna obaveza, novo finansijsko opterećenje, granice nacionalnog parka...

Gledano očima eko-aktiviste biodiverzitet je vrednost, osnova ljudskog opstanka, lepota, nešto za šta se vredno bori...

BIODIVERZITET U SRBIJI

Kako se navodi u Zavodu za zaštitu prirode Srbije teritoriju Republike Srbije sa površinom od 88.361 kvadratna kilometra karakteriše velika raznovrsnost i brojnost gena, vrsta i ekosistema, iako još uvek nisu istražena sva područja i nisu dokumentovani podaci o svim vrstama.

Poznati su podaci za 139 vrsta valjkastih crva, 98 vrsta riba i kolousta, 19 vrsta vodozemaca, 26 vrsta gmizavaca, 349 vrsta ptica i za 95 vrsta sisara. Smatra se da u Srbiji ima između 700 i 800 biljnih zajednica. Srbija je bogata i endemičnim vrstama, odnosno vrstama čije je rasprostranjenje ograničeno na određeno jasno definisano geografsko područje.

Smatra se da u Srbiji ima između 700 i 800 biljnih zajednica. Poznati su podaci za 139 vrsta valjkastih crva, 98 vrsta riba i kolousta, 19 vrsta vodozemaca, 26 vrsta gmizavaca, 349 vrsta ptica i za 95 vrsta sisara

Biodiverzitet je bogatstvo, šarenilo, jednakost i različitost. Biodiverzitet je zbog svoj značaja pod velikim pritiskom. Svakodnevno u svetu iščezavaju staništa, nestaju vrste, narušava se prirodna ravnoteža zbog ljudskih aktivnosti. Zato se sve više i više razvijaju inicijative država i civilnog društva za i o zaštiti biodiverziteta. Republika Srbija je, između ostalog, ratifikovala Konvenciju o biološkoj raznovrsnosti, i time se obavezala da štiti biološku raznovrsnost.

OBEDSKA BARA

Koliko je živi svet Srbije raznolik i koliko ima važnu ulogu našim životima, može se prikazati kroz primer specijalnog rezervata prirode Obedska bara.

Područje Obedska bara je splet šuma, močvara i bara, reke Save, agroekosistema, vlažnih livada. Prve administrativne mere za zaštitu Obedske bare datiraju od 1874. godine, kada je bila zaštićena

kao lovište austrijske carske porodice u Habsburškoj monarhiji, odnosno dinastije Karadorđević u okviru Kraljevine Jugoslavije (od 1919. godine). Ovo čini Obedsku baru jednim od najstarijih zaštićenih područja na svetu. Obedska bara zaštićena je nacionalnim zakonima, a ima i međunarodni status u okviru Ramsarske konvencije, Emerald mreže, Područja od međunarodnog značaja za ptice itd.

ZAŠTO NAM JE BITNA OBEDSKA BARA?

Močvare, i vlažna staništa generalno, imaju mnogobrojne funkcije:

- kontrola poplava: reka Sava se pri visokom vodostaju izliva u šume, livade i vodene površine Obedske bare. Na ovaj način smanjuje se nivo vode u reci što znatno utiče na sprečavanje poplava u urbanim sredinama.

- obnavljanje tekućih voda, pročišćavanje voda: izlivanjem u područje bare reka Sava daje svoju vodu na prečišćavanje biljkama Obedske bare. Bare se nazivaju i „bubrezii planete“ zbog svoje uloge u prečišćavanju.

- stabilizacija obala i zaštita od oluja: prirodne šume hrasta i veštačke šume topole imaju ulogu da sprečavaju eroziju, ublažavaju nalete vetra i na taj način štite okolna naselja.

- centar biodiverziteta: Obedska bara je dom za 50 vrsta sisara, 219 vrsta ptica, 11 vrsta gmizavaca, 16 vrsta riba, više od 1.200 vrsta insekata, oko 180 vrsta gljiva, više od 500 vrsta biljaka. U takozvanoj Potković Obedske bare, nalazi se šuma Debeli gora, u kojoj su hrastovi stari više od 300 godina.

- proizvodnje hrane: u ograničenim količinama, poštujući propise, na Obedskoj bari se sakupljaju pečurke, lekovito bilje, lovi se divljač i peca.

- rekreacija i turizam: Obedsku baru posećuju brojni ljubitelji prirode, uživajući u obilasku bare i posmatranju ptica i kolovanja.

- kulturne vrednosti: Obedska bara je bila veoma značajno mesto u srpskoj istoriji. U jugoistočnom delu područja je selo Kupinovo sa zaštićenom spomenikom celinom - etno park. U neposrednoj blizini, u koritu Obedske bare nalaze se ostaci srednjovekovne tvrđave Kupinik. Nešto dalje je lokalitet manastira Obed i crkva Majke Angeline.

Sve pobrojane koristi od Obedske bare su takozvane usluge ekosistema. Njih je, zapravo, mnogo više od onoga što smo naveli. Dobro funkcionisanje ekosistema je ključno za životnu sredinu, ali ima i ogroman finansijski značaj za čoveka. Na primer, Svetska zdravstvena organizacija veruje da 23 do 25 odsto globalnih troškova za lečenje mogu biti smanjeni dobrim upravljanjem komponenta životne sredine, što uključuje i ekosisteme, vrste i gene.

ZAŠTO NAM JE BITAN IBIS?

Ptica Ibis je 2016. ponovo, nakon više od 50 godina, viđena na Obedskoj bari. Prema podacima ornitologa Ibis se na Obedskoj bari i gnezdio. Verovatno se većina ljudi pita šta je to tako značajno u ovoj vesti?

Povratak Ibisu znači da on ima uslove za život na Obedskoj bari: da ima mesto da svoje gnezdo i da ima hrane. S obzirom na to da su ptice na vrhu lanca ishrane to znači da je stanje na Obedskoj bari povoljno i za ostale vrste (ribe, žabe, biljke). To istovremeno znači da je voda u dobrom stanju i da je ima. Na ovaj način Ibis nam pokazuje da su uslovi povoljni, a to svakako ima pozitivan uticaj i na zdravlje čoveka.

*Milka Gvozdenović,
Mladi istraživači Srbije*

Biodiverziteti

Zasto je biodiverzitet važan?

- 75% svih vrsta na planeti je u opasnosti od izumiranja.
- 70% svih vrsta na planeti je u opasnosti od izumiranja.
- 70% svih vrsta na planeti je u opasnosti od izumiranja.

Sta mozemo da uradimo?

- 75% svih vrsta na planeti je u opasnosti od izumiranja.
- 70% svih vrsta na planeti je u opasnosti od izumiranja.
- 70% svih vrsta na planeti je u opasnosti od izumiranja.

Kikinda - svetska prestonica sova

Negde u novembru 2007. prvi put sam sa sadašnjim kolegama, a ondašnjim studentskim drugarima prošao kikindskim trgov. Tragom saznanja da se na drveću okuplja veliki broj sova utina, zagledali smo po golemim krošnjama lipa, kestenova i koprivica, a potom na borovima i smrčama otkrili smo stotine pari radoznalih žuto-narandžastih očiju.

Sove su nas odmah prihvatile, ali su meštani začudjujuće gledali grupu mladih ljudi sa dvogledima oko vrata. Toliko smo im bili neobični da nas je nakon svega nekoliko minuta zaustavila patrola policije i zatražila dokumenta na uvid. Razlog je bio više nego očigledan; šetali smo sa dvogledima, ali nismo nosili puške. Pa dvogled; valjda, jedino koriste lovci?

Ovakav hladan doček nije bio slučaj. U Srbiji su se početkom novog milenijuma u javnosti tek stidljivo pojavljivali ljubitelji i fotografi ptica i prirode, a dobro je poznato kako lokalne zajednice reaguju na novotarje. Gledati i snimati ptice: pa gde ima zaludnijeg posla? Ako pritom posedujete i opremu kojom nešto gledate i snimate, onda sigurno radite za strane vlade, a protiv interesa ondašnjih.

Moje kolege i ja smo vođeni naučnom znatiželjom nastavili da pratimo zimujuće utine širom Vojvodine, a potom i u ostatku Srbije. Kikinda se brojnošću sova uvek izdvajala, a u decembru 2009. izbrojali smo čak 734 jedinke utina što je do danas

ostao neporažen svetski rekord. Ova neverovatna činjenica odmah je privukla pažnju javnosti. Mediji iz Srbije, ali i sveta pisali su o fenomenu boravka sova u Kikindi i drugim gradovima i selima Vojvodine. Od tada do danas teško je navesti neki ve-

liki svetski medij koji o tome nije izvestio. Kikinda je privukla i pažnju naučne i stručne javnosti, pa smo u novembru 2011. tamo organizovali i prvu svetsku naučnu konferenciju posvećenu istraživanju, praćenju i zaštiti utina na kojoj je više od 50 naučnika iz 22 države Evrope, Azije i Severne Amerike podelilo svoja iskustva.

Naš rad doneo je odličnu promociju Kikinde i otvorio nam vrata gradskih institucija. Imali smo sreće da u Kikindi upoznamo sjajne ljude koji su

Ekipa BBC su u dva navrata poslednjih godina dolazile da snimaju emisije o kikindskim sovama

nam postali iskreni prijatelji i saradnici. Lokalna samouprava odmah se latila posla. Zajedno smo napravili i postavili prve informativne table, a odmah potom i započeli planiranje zaštite i upravljanja staništa sova utina. Usledila je i formalna odluka kojom je deo trga koji utine naseljavaju postao prvo zaštićeno stanište te vrste u Srbiji i svetu! Da, dobro ste pročitali. U sred sredine jednog grada nalazi se zaštićeno područje. Mudri Kikindani uvideli su koliko im sove znače, pa su pristali da im omoguće bezbedan i ugodan boravak. Drveće na kojima sove odmaraju nema praznične dekoracije, ne orezuje se, lokacija koncerata i drugih događaja pomešana je na deo trga gde nema sova, a propisane i

U decembru 2009. izbrojali smo čak 734 jedinke utina što je do danas ostao neporažen svetski rekord

su i visoke kazne za uznemiravanje ptica. Usnuli gradić na severu Banata praktično je preko noći postao lider u ekoturizmu i mudrom upravljanju prirodom. Utine su dobile i posebno napravljene i bezbedne kutije za gnežđenje koje su raspoređene po gradu.

No, nemoguće je razvijati ekoturizam i praktikovati zaštitu prirode bez prave podrške lokalnog stanovništva. Marljivo Kikindani na vreme su to shvatili i od 2012. pokrenuli manifestaciju „Sovernbar - mesec sova“. Od tada svako dete iz gradskih i seoskih sredina prošlo je kroz neki vid obrazovanja u vezi sa poznavanjem i zaštitom sova. Učenički osnovnih i srednjih škola učestvuju u maštovitim, kreativnim radionicama, predstavama, izložbama, proizvode predmete sa likom sova, kolače, torte.

Porast broja gostiju i potražnja suvenira doveli su do aktiviranja žena preduzetnica koje okupljene oko Udruženja žena „Artesa“ zajedno vode istoimenu suvenirnicu na gradskom trgu. Pogodite koji suveniri i drugi proizvodi se najbolje prodaju? Naravno, oni koji imaju lik sove. Danas oko 20 porodica iz Kikinde i okoline dobija potporu za svoje kućne budžete upravo kroz razvoj ekoturizma.

Od 2009. u Kikindu redovno dolaze strani gosti, posmatrači i fotografi ptica. Ponosan sam na to što sam im vodič i domaćin u gradu koji je moj drugi dom. Gosti koji dođu u Kikindu odlaze oduševljeni brojem sova, lepotom gradskog centra, odličnom hranom, ljubaznim ljudima i divnim suvenirima. Najbolji period za posetu Kikindi i sovama je od početka novembra do sredine januara, a osim centra grada i sova u planu obilaska je Narodni muzej, atelje „Terra“, park Blandaš i Staro jezero. U poslednjih 10 godina u Kikindu su dolazili brojni ljubitelji sova iz gotovo svih država Evrope, ali i iz SAD, Kanade, Australije, Hong Konga, Kine.

Kruna promocije Kikinde i njenih sova svakako su dva gostovanja filmskih ekipa televizije BBC, tačnije njihovog prirodnojačkog odeljka. U januaru 2015. i 2018. snimali su sove, grad i ljude za novi prirodnojački serijal koji govori o urbanoj divljini. Opravdana je procena da će lepote Kikinde i fenomen sova na ovaj način videti oko 500 miliona gledalaca širom sveta, što će doprineti da mnogi poželeva da nas posete. Sasvim je realno očekivati značajnije priloge za lokalne hotele, hostele, restorane i radnje u Kikindi u narednim godinama.

Milan Ružić, Društvo za zaštitu i proučavanje ptica Srbije - Bird Life Serbia

Koliko su sove korisne?

Jedan par sova utina sa mladuncima na seoskom imanju, loveći glodare, domaćinu godišnje uštedi stočne hrane dovoljno da ishrani najmanje tri visokomlečne krave. Prevedeno u mleko, par sova sa mladuncima godišnje donese dobit od skoro 27.000 litara mleka ili 8.600 evra godišnje ili 23,7 evra dnevno. Dakle, par sova sa mladuncima donosi porodici koja se bavi poljoprivredom dodatnu mesečnu platu od oko 700 evral! Treba napomenuti da na pojedinim salašima i manjim farmama koje imaju drvorede, zabrane i parkove može živeti i znatno veći broj parova utina.

Materijalna korist od prisustva sova utina daleko je veća jer nije uračunato:

- koliko novca treba potrošiti na otrove za glodare (rodenticide);
- vreme koje treba potrošiti na primenu tih otrova;
- rizik od trovanja domaćih životinja (često strada živina, mačke i psi);
- veliki rizik od trovanja divljih životinja (često stradaju upravo sove i ostale divlje životinje koje se hrane glodarima - eje, mišari, lasice, lisice, ali i lovna divljač kao što su fazani, jarebice, zečevi, sme);
- nizak po zdravlje stanovništva i kvalitet životne sredine (otrovi ulaze u ekosistem i lanac ishrane i mogu zatrovati naše izvore vode, skladišta hrane i time ugroziti i bezbednost i zdravlje ljudi)

U Vojvodini zimuje oko 30.000 sova utina koje od novembra do marta pojedju oko 18 miliona mišolikih glodara ili oko 450.000 kilograma biomase (450 tona) glodara. Prevedeno u brojke, direktna korist od sova koje na obradivim površinama i u naseljima love glodara je 72 miliona kilograma stočne hrane što je dovoljno da se ishrane novih 6.750 visokomlečnih krava, čime bi se dobilo oko 60,7 miliona litara mleka i zaradilo 19,4 miliona evra od mleka!

Trenutno u Srbiji ima oko 440.000 muznih krava što je polovina od broja iz 1989. godine. Prosečna godišnja potrošnja mleka u Srbiji je 87 litara, tako da par sova na imanju uštedi mleka za 310 ljudi za godinu dana. Primera radi, potrošnja mleka u Srbiji je čak četiri puta niža nego prosečna u Evropskoj Uniji.

